

ЗАСЕДАНИЕ НА ДИРЕКЦИОНЕН СЪБЕТ

- 6 април 1977 година

- ДНЕВЕН РЕД: 1. Доклад за протичане на турнето в Чехословакия - д-р Севелина Гьорова;
2. Информация за протичане на подготовката на "Унижените и оскърбените" и "Душата на поета".

ПРИСЪСТВУВАЩИ:

1. Дико Фучеджиев
2. Александър Григоров
3. Владимир Карамихов
4. Севелина Гьорова
5. Антония Каракостова
6. Филип Филипов
7. Кръстьо Мирски
8. Кирил Неделчев
9. Георги Бакърджиев
10. Александър Панков
11. Сава Хашъмов
12. Николина Лекова
13. Николай Николаев
14. Пантелей Пантелеев

ДНЕВЕН РЕД

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Давам думата на другарката Севелина Гьорова, за да прочете доклада за протичането на турнето в Чехословакия.

СЕВЕЛИНА ГЬОРОВА: /Прочита доклада./

/Материалът се прилага към протокола./

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Другари, имате ли някакви бележки по доклада?

Смятам, че дирекционния съвет трябва да застане зад този доклад, не само в общи линии, а и конкретно. Той дава вярна картина за състоянието на нещата по време на турнето, констатации, изводи и препоръки.

Би трябвало сами за себе си, разбира се, от тези изложени слабости и недостатъци, които са отразени, дирекционния съвет, партийното бюро и обществените организации да си направят съответните изводи преди всичко що се отнася до дисциплината.

Явно е, че с едно събрание ние не можем да инструктираме миманс, технически служби и пр. Необходима е по-дълга, по-търпелива работа, политическа работа, която аз считам за недостатъчна, въпреки че гафове в това отношение ние нямаме. Нашите хора знаят коя държава представят и знаят как да се държат. Но гафове от хигиенно естество и от други небрежности не бива да допускаме, защото в такъв случай ние представяваме нацията.

Бих искал да отбележа също така, че турнето изпълни и своя политическа мисия. На всички ни е ясна сегашната ситуация в Чехословакия, обстановката в тази страна, в този смисъл нашите гастроли изиграха своята положителна роля в политическо отношение. Така че, вън от чисто художествените резултати, вън от представянето на българската култура, националният ни театър, ние, представихме страната в най-добра светлина. Това е заслуга както на ръководството на театъра, така и на целия наш колектив.

Това трябва да се има в предвид винаги и в нашите бъдещи гастроли, когато те се налага и осъществяват в чужбина, защото обикновено художествената страна си е факт, обаче политическият отзвук е също нещо много важно за нас и на него трябва да се държи особено.

ВЛАДИМИР КАРАМИХОВ: Аз предлагам във връзка с тревожните сигнали за превода и некачествената работа за пропаганда на нашето изкуство, да ускорим закупуването на вносна симултантна уредба.

В Програмата за окончателното завършване на ремонта се предвижда закупуване на симултантна преводна уредба. Ние имаме горчив опит, докладът красноречиво говори за това./

Предлагам да помолим "Капитално строителство" да ускори закупуването на тази уредба и тя да бъде тук, за да не бъдем зависими и да не се изопачават нещата. Нека да се ускори този етап.

Когато се изнася изкуство, то би трябвало да бъде така, както е създадено.

АЛЕКСАНДЪР ПАНКОВ: Технически симултантната уредба там беше на много високо ниво, даже по-високо от това, което ние предвиждаме да внесем.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Кабината в Братислава беше монтирана в 5 часа в деня на представлението, което усложни репетицията.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА: Яямаше слушалки.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Това са куп подробности и детайли, които усложняват нещата и които трябва да бъдат формулирани в договора. Ние не сме имали такъв опит досега. От работата на симултантната уредба и качеството на превода зависи 80 % от успеха на нашето представление.

Работата, с която се заехме там беше от чисто техническо естество, което до воляма степен се отрази на работата ни с журналистическата група, която водехме.

Тя беше оставена малко безпризорна, без грижи към тях. Имам и една малка забележка, тъй като се прави една обща преценка на турнето.

Нашето ръководство може да има законно, основателно недоволство за работата, която извършиха нашите културни центрове в Чехословакия - в Прага, в Братислава. Беше ми безкрайно неприятно, че на импровизирания прием в посолството нямаше почти нито един представител на чуждата страна. Общо взето и Борислав Петров беше проявил известна незаинтересованост към рекламата и пропагандата на нашия театър.

Необходимо беше да има контрол, а ние разчитахме на него, предоверихме се.

Ние сме в правото си в такива турнета да изискваме да се съобщава официално програмата на театъра, да се уведомяват хората предварително, тъй като чехите държаха почти в нелегалност тази програма и хората се явяваха на този прием изненадани и неподготвени.

АЛЕКСАНДЪР ГРИГОРОВ: От опита, който имаме, а и когато има симптоми за подобни неприятности и изненади, може би е необходимо да имаме една авангардна група, която да предхожда от пункт на пункт, за да може да се спасява в последния момент положението от такива неприятни изненади.

Тези усложнения, които се получиха, биха могли да се избегнат, групата не бива да налита на такива ситуации.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: Чехословакия има висша школа за симултантни преводачи, включително и на български език и те се гордеят извънредно много с нея. Казвам това, защото е изненадващ.

факта, че и в Готвалдов и в Братислава ние работихме с аматьори, които за първи път попадат на такова събитие, след като чехите създават кадри, известни в цял свят.

НИКОЛИНА ЛЕКОВА: Искам да задам един въпрос, относно станалите досадни грешки с размяната на имената на двамата автори в рекламните материали.

Когато Банчо Банов отиде в Чехословакия една седмица преди това, той беше ли натоварен с проверка?

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА: Той отиде в Прага, а грешките станаха в Братислава.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: В рекламните материали бяха изпаднали материалите както за режисьорите, така и за двете постановки от нашата диплома. Това беше също един неприятен момент, тъй като ние рекламираме всичко друго освен режисурата на тези две пиеси.

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Дирекционният съвет преценява положително протичането на турнето в Чехословакия с тези забележки, които се направиха, за които има основание и за които в бъдеще трябва да се вземат мерки по-отдалече. Опитът от това турне трябва да ни послужи в това отношение.

Много неприятно ми стана в Бърно, в хотела, тъй като дамата, която ни придружаваше - Зденка Хашкова, се възползува от инцидента и ми каза много неприятни неща, на които аз не отговорях, а само мълчах: за замърсяването на стаите, което е недопустимо. За съжаление виновниците бяха не само от техническия персонал, а и някои от актьорите. Това са неща, за които в бъдеще ще вземаме най-сериозни мерки. Те имат по начало малко резервирано отношение към

нас и се възползват от някои неща, за да ни наскърбят.

За в бъдеще, очевидно е, че е необходимо да се свиква сутрин целия ръководен състав, нещо, което ние не правихме. Това е мой пропуск. По този начин ще могат да се оглеждат предварително нещата и ще се икономисат пропуски и недоглаждания.

Възлагам на литературното бюро да вземе мерки за нормалното протичане на престоя на Словашкия театър у нас.

Необходимо е да се вземат мерки всякакви евентуални опасности да се отстранят, да бъде организирано всичко на високо ниво, без всякакви затруднения.

По точка втора от дневния ред за подготовката на пиесата "Унижените и оскърбените" от Ф. М. Достоевски и "Душата на поета" давам думата на другарката Севелина Гьорова, която ще прочете справка за броя на проведените репетиции до този момент.

СЕВЕЛИНА ГЬОРОВА: /Прочита справката./

/Материалът се прилага към протокола./

Аз разговарях и с двамата режисьори, за да бъде правилно информиран дирекционния съвет.

Режисьорът Пантелей Пантелеев каза, че април започва сглобяване на спектакъла, осветителни репетиции и има реалната възможност да излезе на 10 май.

Другарят Филипов казва, че 20 май предполага да се състои премиерата на спектакъла.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Тази информация с цифри е и вярна и невярна, поне що се отнася до количествената страна.

Можеше да се информира директора и дирекционния съвет за това, че имаше дни, много дни, когато ни се налагаше да напускаме

сцената в 11, 10,30 часа. Тези няколко репетиции /3-4-5/, са сакати непълноценни и директорът би трябвало да знае това, да бъде информиран правилно.

Във връзка с хода на репетициите на пиесата "Унижените и оскърбените" трябва да се знае, че актьорите от националния ни театър гледат на работата си в този театър като на трудова повинност. Аз отговарям за думите си.

Аз нямам никакви претенции в този театър, защото аз съм само сътрудник, но много е важно да се каже истината за някои неща, които се изопачават. Нека директорът чуе тези мои съображения.

Голяма част от актьорската труппа смята работата си тук като трудова повинност. Те работят и навън - в радио, телевизия, кинематография. Аз не им завиждам за това, или най-малко аз съм човекът, който би им завидял, но те не правят абсолютно нищо, за да преодолеят изостаналостта си, поради отсъствията. Не наваксват това, което са изгубили. Идват на репетиции неподготвени, там за първи път разчитат текста, някои отсъствуват по цели седмици, защото участвували в постановки. Такива неща не бива да стават! Това на нищо не прилича!

Някой си пък отсъствуват от репетиция под предлог, че трябвало да види вилата си или да оправи колата си, или по най-различни поводи. Вината за освобождаването им нося до голяма степен и аз. Но не разбирайте, че казвам тези неприятни неща, за да се оплаквам, или да се извинявам.

Актьори не гледат в къщи работата си, пряките си задължения. Разчитат текста пред мен, сричат безобразно, нямат добра говорна култура, нямат артикулация добра. Става така, че режисьорът приспособява ролята към него, а не актьорът да се приспособява към ролята. Текстът се приспособява към техния правоговор.

Вместо да работят над себе си по механичен начин да

преодоляват тези свои слабости и пропуски - говорна култура и артикулации, те идват и ми бърборят текста, нещо, което е абсолютно недопустимо за нас, защото сме национален театър. Ако актьорите имат дефекти, те трябва да работят за тяхното преодоляване.

Ние сме затруднени с двете премиери. Аз разбирам това нещо, но актьорите не го разбират. Това са трудни моменти.

Черкелов не се е явил на репетиции откакто излезе премиерата на "Емигранти", знаей, че е уморен, но все пак това са негови задължения, би трябвало човек да има елементарна етика. Аз не съм го викал на репетиции, но и той не се е явявал.

От само себе си се разбира, че когато един период на маса е завършен и е направен действителен анализ, след което са направени 20 репетиции, актьорите трябва да идват със заустен текст, но това не се прави - суфлорите трябва непрекъснато да им подават текста, почти всяка дума.

Ние вече правим мизансцена, а те пречат и на своите колеги с тези свои пропуски.

Помолих някои свои колеги да обърнат внимание по приятелска линия.

Аз иначе ги ценя като актьори, затова съм ги и предложил.

Аз ще изляза с предложение за промени, което няма да попречи в никакъв случай на датата на премиерата.

Режисьорът трябва да се занимава и с други компоненти, с други задачи, но актьорите са просто немарливи към елементарните си служебни, творчески задължения.

Последното, което искам да кажа, да споделя с дирекционни съвет е, че дисциплината чувствително е паднала, като се започне с клуба, с влизането и излизането на сцената. Това, което казвам не се отнася за репетиционния период, но трябва общо да се стегнат нещата, другарю Директор.

В този месец и няколко дни, които са ми останали, аз ще се опитам да направя всичко възможно да направя спектакъла.

Какво е положението до този момент?

Първата част от "Унижените и оскърбените" е минала на маса а това са 50 % от текста на пиесата, направен е действителен анализ, останалото ще мога да изправа на крака до една седмица.

Втората част: уточнен е текста, пиесата е преписана втори път. Минал съм текста четири пъти, за да могат актьорите /някои от тях със звание/ да могат да четат правилно.

Немарливостта е стигнала до такава степен, че и н.а. Андре Чапразов, който иначе е най-талантливия от театъра, а може би в цяла България, се отнася немарливо със своята работа. Той казва, че на него режисьор не му трябва.

Съжалявам, че занимавам съвета с тези неща, но по-нататък така не може да продължава.

Аз желая да бъде изправен във всяко едно отношение.

САВА ХАШЪМОВ: Вие придържате ли се към датата за премиера на "Унижените и оскърбените"?

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Да, придържам се.

Вземете например, постановката на "Големанов". Каквито и обективни съображения да се изказват, постановката продължи 6 месеца.

Аз няма да репетирам с втори състав. Ще искам една смяна. От постановката излезе Кабакчиев, за когото, вкъщност, съм правил пиесата, предложил съм я заради него. Сложих друг актьор, но Кабакчиев ще искам да влезе в друга роля.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА: Тук изниква един такъв въпрос. За обслужването на пиесата 10 дни толеранс между двете премиери - на "Ду-

шата на поета" и "Унижените и оскърбените" достатъчни ли са?

АЛЕКСАНДЪР ГРИГОРОВ: Въпросът е много уместен, защото подготвителната работа се извършва в производствените ателиета и там работата очевидно ще се съгъсти.

САВА ХАШЪМОВ: Работи се едновременно за двете постановки даде се обяснение, че ще се направи всичко в срок.

Що се отнася до забележката на другаря Филипков, относно работата на актьорите, аз мисля, че в много голяма степен той е прав. Актьорите не работят над себе си, над ролята, която им е поверена. Това не може нито с декрет, нито със закон да се оповести, или предиввика. Смятам, че сега, когато навлизаме в активен репетиционен период, нещата може би сами ще се намерят, все пак имаме опит в това отношение.

Но тук става въпрос за метод, за стил на работа на актьорите от нашия театър, над което трябва да се замисли всички ниеръководство на театъра, литературно бюро, обществени организации. Нека това стане повод за разговор в партийния университет, в него да се обърне сериозно внимание на метода и стила на работата на актьорите.

НИКОЛИНА ЛЕКОВА: Другарят Филипков постави наболели въпроси. Проблемите съществуват от години в нашия театър, но независимо от това мен ме интересува, дали са поставяни тези въпроси пред актьорите?

ФИЛИП ФИЛИПОВ: В една най-деликатна форма, много развълнувано аз поставих тези въпроси на последната репетиция, но то

ва, изглежда, е недостатъчно за някои хора, не може да им помогне.

НИКОЛИНА ЛЕКОВА: Аз мисля, че режисьорите са основните творчески единици, които могат да помогнат.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: На всяка репетиция ги моля да четат грамотно и да работят в къщи над ролята, която им е поверена.

АНТОНИЯ КАРАКОСТОВА: На мен ми омръзна в състава на "Унижените и оскърбените" да удържам едно настроение, че премиерата, всъщност, щяла да излезе през другия сезон.

Това безкрайно пречи на работата и демобилизира.

ФИЛИП ФИЛИПОВ: Това е обща болест в театъра,

НИКОЛАЙ НИКОЛАЕВ: Ще преди края на сезона трябва да се направи една среща с целия състав на театъра.

ДИКО ФУЧЕВЖИЕВ: Другарю Пантелеев, накратко, как върви подготовката на "Душата на поета", кога смятате, че ще излезе премиерата, като имате предвид обстоятелството, че художествения съвет трябва да гледа постановката една седмица преди премиерата.

Има ли някакви пречки, проблеми? С какво можем да бъдем полезни?

ПАНТЕЛЕЙ ПАНТЕЛЕЕВ: Бих се присъединил към мнението на съвета, че тук има едно настроение за дълго репетиране на нещата, актьорите бавно поемат нужното темпо, надявайки се, че премиерата е далече, нещата се отлагат, времето се скъсява, а у актьорите все още не е назряло усещането за предпремиерен труд.

Пиесата е много сложна, голяма, но такива са и другите пиеси. Това настроение е стил не само във вашия театър, а и там, където аз работя.

Аз съм на сцената от 12 миналия месец, след премиерата на "Егранти", тук трябва да се сложи и загубата от 13 дни, поради отсъствието на Кабакчиев и на Мария Стефанова. Аз съм репетирал през това време, но това са репетиции, които съм правил само за да не спрда не прекъсна работата, да не се откъсна от материала.

Предполагам, че в груб вид мизансценът на пиесата ще бъде завършен около 17-18 април. Тоест, до началото на май ще имаме спектакъл със звук, без осветление, в един суров вид, става въпрос за първите дни на май. Аз лично съм предвидил за премиера някъде около 11 май, изваждам един месец, в който Кабакчиев не е репетирал при мен, а той е човекът, който носи почти цялата пиеса на гърба си. За премиера съм си сложил датата 11 май. Не съм сигурен, обаче че една седмица преди премиерата спектакълът ще бъде достатъчно "гледаем" за художествения съвет. В общи черти той ще бъде готов, но бих искал да се има в предвид това обстоятелство.

Много е полезно художественият съвет да гледа постановката доста време преди премиерата, за да има ефект от съветите и предложенията .

Ние декор почти нямаме, отказахме се от огледалата, останаха стъпалата, които ще свързват с зрителите и входовете.

Въпросът за костюмите също при нас не е решен окончателно. Миналата седмица трябваше да дойде художникът, за да се пуснат костюмите. Не зная какво е положението в ателиетата. Те може би са заети с работа над костюмите на "Унижените и оскърбените".

АЛЕКСАНДЪР ПАНКОВ: По отношение на костюмите искам да кажа, че ще се вземат готови костюми от реквизита на театъра. Ще се пра-

вят костюми на някои от жените и на Мелоди.

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Предлагам 11 май да бъде датата за художествения съвет, а премиерата да бъде на 17-18 май. Премиерата на "Унижените и оскърбените" да бъде на 26-27 май.

Моля, тези дати да се обявят на артистите.

Второ, на репетициите на "Душата на поета" да присъства Илиана Друмева, а не Севелина Гьорова, а на репетициите на "Унижените и оскърбените" - другарката Антония Каракостова.

Моля другарките Каракостова и Друмева - отговорници от литературното бюро, да ме уведомяват за впечатленията си от репетициите. Литературното бюро е институт в театъра, който много директно трябва да наблюдава репетициите и ръководството да бъде информирано много точно.

Отношението на хората към работата до голяма степен зависи и от режисьора, за това моля да не се проявява никакъв либерализъм. Отсъствията от репетиции да стават само с мое разрешение. Аз съм съгласен да поема и това бреме, но наистина някои хора са свикнали да гледат на работата си в театъра, като на странична и ние трябва да преодолеем това отношение на всяка цена.

До края на месец април предлагам партийното бюро и съюзният комитет да подготвят едно събрание за художествено-творческия състав на театъра по проблемите на работата на актьорите, отношение то им към тяхната пряка работа.

Смятам, че обществените организации трябва много активно да се намесят в тези нередности.

ВЛАДИМИР КАРАМИХОВ: Имам един въпрос, във връзка с информацията, която трябва да подготвя.

Когато театърът беше в Чехословакия, в Градския комитет

на Партията се състоя събрание във връзка с набелязаната програма. Почти нищо не е направено, но инвеститорите казаха, че театърът ще завърши сезона 1 месец по-рано. Аз трябва да знам със сигурност тази граница, за да подготвя информацията. Те заявиха това пред ГК на БКП - най-отговорно.

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Няма такова нещо. Гончаров ще пристигне на 29 април, иска да започне от 20 август - 45 дни.

АЛЕКСАНДЪР ГРИГОРОВ: Във връзка с ваканцията, от коя дата ще започне за художествено-творческия персонал?

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Ако не започне подготовката на "Бег", театърът ще направи турне от около 10 дни преди края на сезона - ще отидем в Габрово, Толбухин. Ваканцията ще се уточни след това.

СЕВЕЛИНА ГЪОРОВА: Искам да предложа тази среща на литературното бюро и режисьорите да стане тази седмица. Вчера получих подробен ^{план} доклад от КИК за чествуването на Яворов. Трябва да се решат въпросите, свързани с пиесата за 100-годишнината от Освобождението на България, има проблеми с преводите и с техническата подготовка...

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Ще направим това събрание във вторник с режисьорите и литературното бюро, за да се набележат нещата за другия сезон.

Другарю Мирски, какво е състоянието на възстановителните работи по постановката на "Лес"?

КРЪСТЬО МИРСКИ: Проведена е една репетиция на маса от

Стефан Гецов по мое желание, защото бях зает. В момента долу на сцената се провежда монтировъчна репетиция.

Аз приемам в това положение възстановителните работи, изчаквам художника Георги Иванов, който също ще си каже съображенията

Засега, според мен, няма основания за тревога.

ДИКО ФУЧЕДЖИЕВ: Закривам заседанието,

А. Караkostова

357

ГАСТРОЛ НА НАРОДЕН ТЕАТЪР "ИВАН ВАЗОВ" В ЧЕХОСЛОВАШКАТА
СОЦИАЛИСТИЧЕСКА РЕПУБЛИКА - ПРАГА, ГОТВАЛДОВ, БРАТИСЛАВА

- 19-27 март, 1977 година

/КОНСТАТАЦИИ, ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ/

За първи път от своето основаване Народния театър "Иван Вазов" беше поканен да гостува в Чехословашката социалистическа република по линия на културния обмен между двете наши социалистически страни и по повод дните на българската драма в Чехословакия. Гостуването на Народния театър през 1971 година в Братислава по повод годишнина от основаването на чехословашката република беше преминало с успех и беше създадо дружеските връзки с Братиславски национален театър. Но в столицата на Чехословакия, Прага, той гостуваше като втори български театър след гастрол на Народния театър на младежта. И то като гост за тържественото откриване на дните на българската драма. Това увеличаваше отговорностите и същевременно създаваше известни ограничения в избора на репертоара - изричното условие беше да се представят само постановки на български пиеси. Ръководството на театъра и дирекционния съвет избраха най-доброто с което театърът разполагаше като реализация на българската драматургия в сегашния репертоар - "Тази малка земя" от Георги Джагаров и "Алеманов" от Стефан Костов, първата представяла вече успешно театъра на международните турнета в Съветския съюз, Румъния и на театъра на Нашите в Полша, а втората получила висока оценка у нас от ръководителите на нашата партия и държава и от театралната критика и публиката. В постановките са заети ватъкнати наши артисти, едни от най-ярките творци на театъра с голяма национална и международна известност от сцената и от екрана. Те са дело на засл. артист Енчо Халачев, който получи първа награда за режисура за "Тази малка земя" на Петия национален преглед на съвременната българска драма и театър.

Поради обстоятелството, че турнето се провеждаше в период на усилена производствено-творческа работа, представителите

на театъра на предварителните преговори с Чехословацкото министерство на културата имала указанието на ръководството ^{Тучилен} да да протече в състени срокове. Същевременно те, както и представителите на нашето посолство, не можеха да приемат условието в Прага да бъде изнесено едно-единствено представление, тъй като в период на голям театрален празник, какъвто бяха дните на българската драма, то не можеше да се открий и да задържи вниманието върху Народния театър. Изискването поне за две представления в Прага и Братислава беше постигнато в резултат на продължителни и трудни преговори, но ходът на турнето доказва, че това настояване е било правилно. От друга страна сценическото разрешение на "Олеманов" изключваше то да се побере дори с цената на известни компромиси в съществуващите драматични театри на Прага и Братислава. Това наложи и в двата града да се играе в Националния театър и в Операта и създаде допълнителни затруднения както на техническия персонал, така и на творците. Беше приета извънредно състена програма на репетиции - за един ден: построяване на декор, техническа репетиция, осветителна репетиция и актьорска репетиция със симултанен превод. Това се наложи от една страна поради желанието на театъра да проведе своето турне в рамките на една седмица, от друга, поради неотзивчивостта на чехските ръководни институти и главно ръководствата на театрите в Прага, които не бяха съгласни да предоставят театрите си за повече от един ден. Поради изричното настояване на Чехския министър на културата беше прието и гостуване в Готвалдов, крупен работнически център, където в новата и красива вграда на драматичния театър за първи път гостуваше български театър.

В състав от 115 души артисти, режисьор, ръководство на театъра, технически персонал, мимане и представители на българския печат и радиото, театърът изпълни тази напрегната програма.

Постановките бяха изнесени на добро художествено и техническо ниво, въпреки че се налагаха съществени трудности, като

то внасяха смущение и в играта на артисти, а и в техническото обсъждане на постановките. Така "Тази малка земя" в Тимовия театър в Прага се разполагаше в по-голямо сценическо пространство от това, в което постановката беше създадена, а наличието на покритата оркестра отдалечаваше актьорите от зрителите и се налагаше изнасяне на мебелите напред и преодоляване на разстоянието. "Големанов" се игра и на двете представления на мъртва сцена с изнасяне на ръка на мебелите.

Чехословашката критика и културната общественост дадоха висока оценка на представленията на Народния театър "Иван Вазов". Литературният и театрален критик Войта, преводач на българска литература изтъкна за "Тази малка земя", че "Със своите проблеми и отношение към тях творбата се включва в световната драматургия". Директорът на Националния пражки театър Вацлав Шворц подчерта "тематичните предимства и драматургическото и сценично проникновение, с което се отразява съвременността". В статията "Образи - съвременни и от миналото", отпечатана в "Гуде право", театралният критик Владимир Хроуда пише; "Режисьорът Енчо Халачев създава в "Тази малка земя" реални образи на днешните хора, а в "Големанов" - остра сатирическа комедия на буржоазния начин на живот. И в двете постановки можем да говорим за майсторски артистични постижения. ~~приключения~~. Трябва да се обърне особено внимание на двамата главни изпълнители - нар. артист Георги Георгиев - Гец в ролята на проф. Радев и нар. артист Стефан Гецов - Големанов. Става дума за ярка артистична игра, при която външната изява и вътрешния живот се сливат в едно цяло!" Братиславският вестник "Правда" отбеляза в статията на Кудличка "С любов към хората" че Народния театър "заема незаменимо място в духовната панаорама на България". Членът на Председателството и секретар на Чехословашката комунистическа партия Л. Пезлар сподели в интервю; "Рядко може да се види актьор с такъв диапазон като Стефан Гецов." Ректорът на Висшето училище за театрално изкуство в Братислава Р. Мърман, каза;

"Предполагам, че пиесата на Т.Д. Костов може да се постави и по друг начин. Но това, което ни показва вашият театър е в духа на националните традиции и най-важното - кореспондира със съвременния зрител. Постановката е направена от определена гражданска позиция. В нея участвуват много добри актьори и с разбиране за жанр и стил. Това е театър на единомишленици, което е вече сигурна предпоставка за добро изкуство". Много голям интерес беше посрещната и "Малка земя", определена от театроведката Д. Веназамова като "творба с ярки идейни откровения, на които би завидил всеки драматически автор. Пиесата напомня по своята идейна извисеност "Премия" от Ал. Гелман. Актьорската игра е на равнището на авторската сполука!" Нашата преса даде публичност на много подобни мнения и оценки за доброто представяне на нашия театър и за качествата на избрания от него репертоар, за майсторството на артистите и режисурата, за идейната зрялост на нашето изкуство. Можем съвсем определено да кажем, че Народния театър изпълни своята нелегка задача и представи достойно и българската драма, и своето сценическо майсторство на това турне.

И въпреки нашето задоволство и благодарността, която дължим на артистите, на режисьора, изнесъл много напрегната репетиционна програма, на самоотвержеността и хеуморността на нашия технически персонал, ние сме длъжни да си направим и някои изводи:

1/ За първи път театърът пътуваше без своя симултанна уредба и без осигурен от София преводач. Това ни изправи пред тежки проблеми и пред изненади. Решението да се съгласим симултанния превод да се поеме от Чехословакката страна се налагаше поради обстоятелството, че това е едно голямо финансово перо, което не се покрива с рещипроност. Ние като домакини, или българската страна, сме поемали симултанната уредба на всички гостуващи на наша сцена театри. За доброто равнище на превода бяха взети предварителни мерки. Още в края на януари бяха изпратени за превод сценарията с варианти и с телекс беше поискано потвърждение, че те са преведени на чехс-

ки език и преводачи вече са осигурени. Пак чрез телекс беше по искане потвърждение и проверка по този въпрос от нашите културни центрове в Прага наистина всичко беше наред и актьорът от Националния театър Милан Мах изнесе превода на отлично езиково и творческо ниво. Чехословашката страна не се съгласи да го изпрати да преведе спектакъла на "Ази малка земя" в Готвалдов, тъй като вече се била ангажирала с двама артисти от Готвалдовия драматичен театър. Поради умората, нашите артисти не се съгласиха на повторна симултанна репетиция с новите превода и това ни изправи пред изненадата да се прережда неспешно и част от зрителите да напусне залата поради невъзможност да свърже текста, който чува с играта на артистите. Липсата на реакции в залата се отрази и на самото представление, което мина уморено и разтегнато. ⁴⁰ Най-големите неприятности бяха в Братислава. Още с нашето пристигане драматурзите направиха проверка и установиха, че Словконцерт не разполага с преводи на сценичните варианти и не било разбрало, че има такива съществени промени, въпреки че преговорите се водеха заедно с Чехската и Словашката страна и на този въпрос беше kloжен сериозен акцент, той влизаше записан и в писмения договор. Още същата вечер се вдигна тревога и преводачът Кудличка беше намерен на театрално представление, за да му се дадат българските текстове и да се поиска от него да направи сценичните варианти. Въпреки тържественото обещание пред консула в Братислава, директора на Културния център и представителите на театъра, той донесе на репетицията само някои сцени, написани на листчета и вмъкнати в стар превод от 30-та година. Преводачката на словашки, макар да е доцентка по български език в университета, за първи път влизаше в кабината. Протече тежка и безсмислена репетиция на "Адема нов" до самото начало на представлението. Доведената до изпълнение преводачка, която явно имаше опит и в устен превод, не можа да рече тира. Обяви се, че спектакълът ще протече без превод. Не по-късно обаче на представители на словашкото министерство се чуше следното:

52
27

пременно превод и в кабината беше изпратена преводачка, която не познава нито текста, нито представлението. Тя беше повдемена от режисьора по време на самото представление и то протече почти с устен превод, който в очаквано се оказа добър и при създадените условия, все пак спасяващ положението. За втория спектакъл се наложи да се извика Пражкия преводач и то ^имина на добро ниво.

Всички тези проблеми налагат извода, че е необходимо още в нашата страна да се осигурява превод на сценичните варианти и евентуално преводач, който да репетира у нас, а не по време на самия гастрол да се обременява графика и с репетиция на симултанен превод. А при липса на такава възможност, то да се ками предварителна у нас определения от другата страна преводач, да да се осуетят всякакви изненади от подобен характер. Такава е практиката на редица театри като напр. Будапещенския куклен театър, който е поканил в Буда Пеша българския преводач, за да направи всички налагащи се репетиции.

2. По отношение на печата и рекламата също имаше много съществени пропуски. Въпреки наврине изпратените и добре обозначени материали, програмата в Прага беше доста скромна, а в Братислава бе допусната досадна грешка с размяна портретите на двамата автори. Пред театрите, в които играехме, не беше направена никаква реклама. А таблата в нашите културни центрове, особено в Прага, бяха съвсем неприемливи и не създаваха никакъв предварителен интерес на зрителите, които евентуално биха ги съзрели. Това налага да се върнем към нашата предишна практика - две седмици преди гастрола да изпращаме наш представител, който да прегледа всички рекламни и печатни материали и да отстрани всякакви евентуални грешки. Тази практика в Румъния ни осигури много добра реклама и програми без всякакви досадни пропуски.

3. Дисциплината на турнето и по време на репетициите ^{беше} общо взето добра. Но се забелязваха и някои ^{неуспоредно} прийоми на излитна нервност от страна на режисьора и артистите. Проявите

Програмата на репетициите се каза несполучлива, тъй като актьорите репетираха след обяд и нямаша никаква възможност да си починат преди представлението. Само големият им професионален опит им позволи да изнесат представленията на добро ниво. До това беше за сметка на силите им и не е желателно. Налага се изводът за такава организация на репетициите, при която актьорската репетиция ще свърши сутрин, до обяд и целия следобяд преди представлението ще бъде на разположение на артистите за почивка. Нужно е също да се направи за бъдеще необходимото представленията на нашия театър да се изнасят на една сцена, за да не се пръскат усилията и да се създават допълнителни трудности. Не е без значение обстоятелството, че се раздвоява и вниманието на зрителя.

4. Направеното по отношение на рекламата у нас предварително се оказа от голяма полза - подвижната изложба беше единствената реклама в театрите, където играехме, при все че не винаги й се намираще най-подходящото място. Диплянката с фотосите и отзивите се посрещна много добре и от зрителите, и от представителите на печата, и на пресконференцията в Братислава, която мина при повишен интерес към творческата дейност на нашия театър.

5. По отношение на умората и претовареността е нужно да се изтъкне, че наложеното ни допълнително условие да пошуваме в Бърно а да играем в Готвалдов на сто километра, внесе допълнителна ненужна умора и при други случаи не би трябвало да приемаме такива промени от предварително договореното. Нужно е също да изтъкнем, че някои инциденти в хотела в Бърно, замърсяване на стаяте след събиране на членове на пътуващата трупа, които доведоха до оплакване от страна на администрацията пред нашето ръководство, са съвсем нежелателни и те ненужно уронват авторитета на нашия театър.

Независимо от тези сериозни трудности в условията, графика на турнето и непредвидени пропуски, то премина на добро ниво. Нашият театър изпълни своята трудна мисия и прелестно *дълбоко* българското драматическо изкуство в Чехословакия.